

DIALOGIAKTID JA ARGUMENDID RIIGIKOGU STENOGRAMMIDES: PILOOTUURING

Mare Koit

Ülevaade. Artikkel annab ülevaate Eesti Parlamendi – Riigikogu – istungite stenogrammide pilootuuringust. Esmalt esitatakse arutelude üldine struktuur dialoogiaktide kaudu. Seejärel keskendutakse läbirääkimistele ja neis esitatavate argumentide ülesehitusele. Uurimuse kaugem eesmärk on luua vahendid struktuuri automaatseks tuvastamiseks ning parlamendiläbirääkimiste ja poliitiliste argumentide sisu analüüsimiseks.*

Võtmesõnad: läbirääkimised, parlament, stenogramm, dialoogiakt, argument, teadmuse esitus, eesti keel

1. Sissejuhatus

Läbirääkimised on suhtlus, milles vastandlike huvidega osalejad arutavad mingi ühistegevuse viisi üle, selleks et suunata ja lahendada omavahelist vaidlust (Dispute 2017). Paljudes olukordades kasutatakse eriomaseid läbirääkimiste vorme, näiteks rahvusvahelises suhtluses, õigussüsteemis, valitsemises, tööstusvaidlustes jm (Negotiation).

Parlamendikõnelused on alati olnud humanitaar- ja sotsiaalteadlaste huvi keskmes oma mõjuka keele ja poliitikakujundajatele olulise sisu ning sotsiaalse ja poliitilise keskkonna tõttu (Working 2017). Parlamendisuhtluse empiiriline uurimine võimaldab mõista, kuidas käsitletakse poliitilisi probleeme, samuti võrrelda erinevate parlamentide tegevust (Bara jt 2007).

Artikkel (Koit jt 2019), mis autoritele teadaolevalt oli esimene eestikeelse poliitilise diskursuse formaalne analüüs, esitas lähenemisviisi Eesti parlamendis – Riigikogus – peetavate arutelude modelleerimisele istungite stenogrammide alusel. Neis veebis vabalt kättesaadavates stenogrammides (vt Riigikogu) on välja jäetud kordused ja kõnekonarused ning lisatud täiendavaid andmeid, näiteks kõnelejate nimed. Käesolev artikkel keskendub seaduseelnõu menetlemise käigus peetavatele läbirääkimistele ning seal kasutatavatele argumentidele ja nende koostisosadele.

* Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute tippkeskus), see on seotud Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisprojektiga IUT20-56 "Eesti keele arvutimudelid".

Artikkel on üles ehitatud järgmiselt. Jaotis 2 kirjeldab varasemat tööd. Jaotises 3 analüüsitakse nelja juhuslikult valitud diskussiooni, kasutades istungite stenogramme: kahte aastast 1992, kui Riigikogu alles alustas oma tööd pärast Eesti Vabariigi taastamist, ja veel kahte aastast 2018. Analüüsi alusel leitud diskussiooni üldine struktuur esitatakse kui dialoogiaktide järjend. Jaotises 4 vaadeldakse läbirääkimistel menetletava seaduseelnõu poolt ja vastu esitatavaid argumente. Jaotises 5 arutletakse diskussioonide ülesehituse ja argumentide üle. Jaotis 6 teeb kokkuvõtteid ja kavandab edasise töö.

2. Varasem töö

Parlamendidebattide salvestused on tähtis keeleressurss, sest sisaldab mõjukat informatsiooni ning spetsiaalset, formaliseeritud, aga sageli emotsionaalset keelt. Neid andmeid saab kasutada keelelistes, ajaloolistes, poliitilistes, sotsioloogilistes jm uurimustes. On algatatud mitmeid tegevusi parlamendiandmete digitaalsete kogude koostamiseks (Workshop 2017). Tuntud korpused on näiteks EuroParl (mitmekeelne paralleelkorpus Euroopa Parlamendi istungitest aastatel 1996–2011), Hansardi korpus (sisaldab Briti parlamendis aastatel 1803–2005 peetud kõnesid), Tšehhi parlamendikõneluste kogu, Norra parlamendi toimetised jne. Hiljutine CLARIN-PLUS-i ülevaade parlamendiandmete kohta loetleb üle 20 parlamendisteenogrammide korpuse, millest enam kui pooled on kättesaadavad CLARIN-i taristu kaudu. Leitakse, et on vaja innustada uurijaid parlamendikorpuse looma ja neid kättesaadavaks tegema, selleks et jagada omavahel nende koostamise, märgendamise ja uurimise meetodeid ning lähenemisviise (ParlaClarín 2018).

Bara jt (2007) võrdlevad kahte lähenemist Ühendkuningriigi alamkojas (ingl *UK House of Commons*) 1966. a-l peetud abordiseaduse eelnõu debati analüüsimisel – nii poolautomaatset (Hamlet) kui ka automaatset meetodit (Alceste). Autorid teevad järelduse, et mõlemad tehnikad annavad mõistliku tulemuse, kusjuures kummalgi on oma tugevad küljed.

Atkinsoni jt ülevaade (2015) käsitleb inimese argumenteerimisvõime modelleerimise tarkvara arendamist. Selliseid süsteeme saab kasutada poliitilise argumenteerimise modelleerimisel, argumentide ja nendevaheliste suhete automaatsel tuvastamisel.

Petukhova jt (2015) analüüsivad Ühendkuningriigi noorteparlamendi plenaarsessioone ja rakendavad infoseisundite ajakohastamise meetodit (Traum, Larsson 2003) parlamendidebatis osalejate argumenteeriva käitumise jälgimiseks ja mõistmiseks, et ennustada selle tulemust.

Aggelen jt (2017) kirjeldavad Euroopa Parlamendi plenaarsessioonide protokollide RDF-esituse LinkedEP kavandamist, genereerimist ja kasutamist.

Vilares (2017) esitab mudeli analüüsimaks, mis toimub poliitilistes debattides, ilma et kasutataks mingeid märgendatud andmeid ja eeldusel, et teemad on varjatud. Mudel on implementeeritud, kasutades hierarhilist Bayesi mudelit.

Abercrombie ja Batista-Navarro (2018) anoteerivad Hansardi debatte meeletatuse märgenditega, luues uue korpuse HanDeSeT, mida saab kasutada automaatsetes parlamendikõne meeletatust analüüsivates süsteemides. Debatid koosnevad parlamendiliikmete esitatud ettepanekutest ja kaasnevatest sõnavõttudest.

Venkata jt (2018) analüüsivad India parlamendidebatte ning arendavad parseri struktureerimata pdf-failide teisendamiseks struktureeritud kujule, st relatsiooniliseks andmebaasiks. Nad analüüsivad kõnede eesmärki ja liigitavad need nelja kategooriasse. Samuti esitavad nad kõnede hoiakute liigituse tulemuse, kus parlamendiliige on kas debati teema poolt või vastu.

Selleks et soodustada parlamendidebattide uurimist Euroopas ja kogu maailmas ning paremini kooskõlastada ressursse ja tööriistu, on alustatud uut seminaride sarja ParlaClarín (ParlaClarín 2018).

Ülevaateid (mitte otseselt poliitiliste) läbirääkimiste modelleerimise kohta arvutil vt Chesñavar jt 2000, Besnard, Hunter 2008, Thimm 2014, Amgoud jt 2015.

Amgoud jt (2015) esitavad formalismi loomuliku keele tekstidest kaevandatud argumentide esitamiseks. Nad pakuvad formaalse keele (RC-keele) argumenti kui eeldusest (ingl *premise*) ja väitest (ingl *claim*) koosneva valemi esitamiseks ning argumenteerimisraamistiku. Näiteks argument *lind on lennuvõimeline* esitatakse kujul $R(lind) : C(lennuvõimeline)$. Debatis võidakse (vastu)argumentiga partneri argument kas tagasi lükata või näiteks rünnata selle eeldust.

Stab ja Gurevych (2014) käsitlevad argumentide ning nende komponentide ja nendevaheliste seoste märgendamist ingliskeelsetes argumenteerivates esseedes. Nad esitavad skeemi argumenti eelduse ja väite ning argumentidevaheliste ründamise ja toetamise seoste märgendamiseks.

Trautmann jt (2019) püstitavad tekstides argumentide koostisosade (eelduse ja väite) tuvastamise ja liigitamise ülesande ning loovad tööriista, mida võiks selle autorite hinnangul rakendada argumentide märgendamisel rahvahanke (*crowd-sourcing*) korras, et koostada märgendatud treeningkorpust ja ette valmistada argumentide automaatset tuvastamist.

3. Riigikoguarutelude struktuur

Siinne artikkel käsitleb poliitilist diskursust, selleks analüüsitakse järgnevas Riigikogu istungite stenogramme. Eesmärk on selgitada välja teatud teemadel seaduseelnõude menetlemise käigus peetavate arutelude struktuur ja esitada see kui dialoogiaktide järjend, et seejärel keskenduda läbirääkimistel esitatud argumentidele.

3.1. Empiiriline materjal

Artikli empiiriliseks materjaliks on juhuvalik Riigikogu stenogrammidest (vt Riigikogu). Riigikogu tähtis ülesanne on seadusaktide ja resolutsioonide vastuvõtmine. Seadusloome esimeses etapis koostatakse seaduseelnõu esialgne tekst. Teises etapis algatatakse eelnõu Riigikogus. Seejärel läbib eelnõu kolm (erandjuhul kaks) lugemist, mille käigus seda lihvitakse ja täiendatakse. Riigikogus vastuvõetud seadus saadetakse väljakuulutamiseks Vabariigi Presidendile ja avaldatakse seejärel Riigi Teatajas. Suure osa seaduseelnõudest algatab valitsus. Riigikogus juhib seaduseelnõu menetlemist juhtivkomisjon (üks üheteistkümnest alalisest komisjonist).

Riigikogu istungite stenogrammid on veebis avalikult kättesaadavad pdf-failidena. On loodud ka morfoloogiliselt analüüsitud korpus, mis sisaldab stenogramme

aastatest 1995–2001 (kokku 13 miljonit sõnavormi), nii allalaadimiseks kui ka päringuteks (Koondkorpus: Riigikogu). Otsida saab lemmade ja grammatiliste kategooriate järgi. Praeguse uurimuse jaoks on siiski juhuslikult valitud neli teemat väljaspool korpust: kaks 1992. a istungitelt, kui Riigikogu alles alustas oma tööd pärast Eesti Vabariigi taaskeskestamist, ja teised kaks aastast 2018. Need teemad on hasartmängud (seaduseelnõu läbis kaks lugemist, vastavalt 12. ja 26. augustil 1992, kahes seda eelnõu menetlevas stenogrammis on kokku 5492 sõnet), loomakaitse (kaks lugemist, 4. ja 17. novembril 1992, 5824 sõnet), sotsiaalhoolekanne (kolm lugemist, 17. jaanuaril ning 7. ja 14. märtsil 2018, 14 662 sõnet) ja autoveondus (kolm lugemist, 8. mail, 6. ja 13. juunil 2018, 1383 sõnet). Kõik debadid lõppesid pärast hääletamist Riigikogus seaduse vastuvõtmisega.

Artiklis keskendutakse Riigikogus peetud debattide ülesehitusele, eelkõige nende debattide läbirääkimiste osale, kus Riigikogu liikmed toovad argumente ja vastuargumente seaduseelnõu menetlemisel esitatud ettepanekute kohta. Selleks on vaatluse all olevates stenogrammides märgendatud dialoogiaktid, lähtudes Eesti dialoogiaktide tüpoloogiast (Hennoste, Rääbis 2004), mis põhineb vestlusanalüüsil (Sidnell, Stivers 2012). Tüpoloogia on välja töötatud ja leidnud kasutamist eestikeelsete dialoogide märgendamisel enne ISO 24617-2 standardi vastuvõtmist (Bunt jt 2017). Märgendamine toimus poolautomaatselt, dialoogide pragmaatilise analüüsi tarkvara abil (Aller jt 2014). Reeglina vastab üks dialoogiakt igale lausele, aga märgendamisel käsitleti iga istungil esitatud aruannet (ministri või juhtivkomisjoni esindaja ettekannet) kui tervikut, selle koosseisus olevaid dialoogiakte eraldi ei märgendatud ning aruandes esitatud argumente eraldi ei vaadeldud. Läbirääkimistes on märgendatud ka argumentid ja nende koosseisus olevad dialoogiaktid. Argument ei ole tüüpiliselt üksainus dialoogiakt, vaid nende järjend, koosnedes mitmest lausest. Argumentide märgendamine toimus käsitsi ning märgendajaks oli artikli autor (mis muidugi on võinud kaasa tuua subjektiivsuse).

3.2. Parlamendiarutelude struktuur

Riigikogu istungite läbiviimiseks on kehtestatud kindel kord. Istungit juhivad eesistuja – Riigikogu esimees või aseesimees, kes kuulutab välja päevakorra, annab sõna esinejatele, jälgib aja- ja küsimuste limiiti, paneb ettepanekud hääletusele jne.

Vaatame näitena seaduseelnõu aastast 2018, mis käsitleb muudatuste sisseviimist kehtivasse sotsiaalhoolekande seadusesse (vt Riigikogu). Selle on algatanud valitsus. Eesmärk on luua täiendav toetussüsteem noorte sotsiaalkindlustusse. Muudatuste sisseviimise põhjuseks on asjaolu, et noorte töötuse määr ületab kahekordselt keskmist töötuse määra.

Esimene lugemine algab ministri aruandega, kus ta kirjeldab planeeritavaid muudatusi ja põhjendab nende vajadust. Pärast seda esitavad Riigikogu liikmed küsimusi, millele esineja vastab. Järgneb juhtivkomisjoni esindaja aruanne, kus antakse ülevaade komisjonis varem asetleidnud arutelust. Seejärel esitatakse jälle küsimusi ja saadakse ettekandjalt vastused. Eesistuja kuulutab välja läbirääkimised seaduseelnõu üldiste põhimõtete üle; siin tuuakse poolt- ja vastuargumente ning tehakse muudatusettepanekuid.

Enne teist lugemist edastatakse juhtivkomisjonile kirjalikud muudatusettepanekud seaduseelnõu kohta. Teine lugemine algab juhtivkomisjoni aruandega

arvessevõetud või -võtmata muudatusettepanekute kohta. Esitatakse küsimusi ja ettekandja vastab nendele. Järgnevad läbirääkimised, kus esitatakse poolt- ja vastuargumente muudatusettepanekute kohta. Seejärel hääletatakse iga muudatusettepaneku poolt või vastu, juhul kui ettepaneku tegija hääletamist soovib.

Enne viimast, kolmandat lugemist on parlamendiliikmetele laiali jagatud seaduseelnõu korrigeeritud tekst. Kolmas lugemine algab läbirääkimistega, kus esitatakse jälle argumente ja vastuargumente seaduseelnõu kohta. Lõpuks kuulutab eesistuja välja lõpphääletuse, mille tulemusel seadus kiidetakse heaks.

Nagu märgitud, võidakse mõne seaduseelnõu korral piirduda ka ainult kahe lugemisega. Sellised on mõlemad siin vaatluse all olevad eelnõud aastast 1992.

Arutelude üldine struktuur (analüüsitud stenogrammide põhjal) on esitatud joonisel 1 (vt ka Koit jt 2019).

4. Läbirääkimistel kasutatavad argumendid

Argument koosneb kahest osast: eeldusest ja väitest (Amgoud jt 2015). Need osad võivad tekstis esineda kas ühes lauses või erinevates lausetes, mis koguni ei tarvitse paikneda järjestikku. Argumentide vahel võivad esineda kolme liiki seosed: ühe argumentiga võidakse kas rünnata või toetada teist argumenti (täpsemalt, teise argumenti eeldust või väidet) või teine argument kummutada. Stab ja Gurevych (2014) teevad esseede analüüsimisel vahet põhiväite (ingl *major claim*) ja väite (ingl *claim*) vahel. Parlamendidebattides võib põhiväiteks pidada läbirääkimistele eelnevas aruandes esitatud ettepanekut seadus vastu võtta. Läbirääkimistel esitatud toetava argumenti väide on reeglina seesama mis põhiväide: seadus vastu võtta. Kummutava argumenti väide on vastupidine: seadust mitte vastu võtta. Ründava argumenti väide sõltub sellest, missuguse varem esitatud argumenti eeldust ta ründab.

4.1. Seosed poolt- ja vastuargumentide vahel

Argument võib olla mingi teise argumenti vastuargument (Amgoud jt 2015). Näiteks argument *pingviin ei ole lennuvõimeline* on argumenti *lind on lennuvõimeline* vastuargument ehk RC-keeles: $R(\text{pingviin}) : C(\neg\text{lennuvõimeline})$ on argumenti $R(\text{lind}) : C(\text{lennuvõimeline})$ vastuargument ($\neg x$ tähistab väite x eitust).

Amgoud jt (2015) eristavad kolme liiki seoseid argumentide või nende koostisosade vahel: kummutamine, ründamine ja toetamine. Edaspidi tähistab $R(y) : \neg C(x)$ olukorda, et y on põhjus (ingl *reason*) mitte järeldada väidet x , ja $\neg R(y) : C(x)$, et y *ei ole* põhjus järeldada x (x , y jne on suvalised laused, mis võivad olla tõesed või väärad).

Argumenti $R(y) : C(x)$ **tugev kummutamine** (ingl *strong rebuttal*) argumentiga $R(z) : C(\neg x)$ – siin näidatakse, et eeldusest z järeldub hoopis väite x eitus $\neg x$ (vt ka Koit 2017):

$$\frac{R(y) : C(x) \quad R(z) : C(\neg x)}{R(R(z) : C(\neg x)) : C(\neg R(y) : C(x))}.$$

```

-- esimene lugemine
-- seaduseelnõu algataja – Valitsus
Ettekandja – Minister: Aruanne
{
RL: KYE: Avatud / Suletud kas/ Jutustav kas YA: Info andmine/ IL: Täpsustamine/ Seletamine/
Põhjendamine
Ettekandja: KYJ: Info andmine

Kaasettekandja – juhtivkomisjoni liige: Aruanne
{
RL: KYE: Avatud
Kaasettekandja: KYJ: Info andmine
}
-- läbirääkimised
{
-- argument
RLi: (YA: eelteade) SEJ: Nõustumine/ Mittenõustumine + SEE: Väide/ Arvamus/ DIE: Ette-
panek YA: Info
andmine/ IL: Täpsustamine/ Seletamine/ Põhjendamine

-- argument
RLi: (YA: eelteade) SEJ: Nõustumine/ Mittenõustumine + SEE: Väide/ Arvamus YA: Info
andmine/
IL: Täpsustamine/ Seletamine/ Põhjendamine
}
-- teine lugemine
Ettekandja – juhtivkomisjoni liige: Aruanne muudatusettepanekute kohta
{
RL: KYE: Avatud/ SEE: Väide/ Arvamus
Ettekandja: KYJ: Info andmine/ SEJ: Nõustumine/ Mittenõustumine
}
( -- läbirääkimised
{
-- argument
RLi: (YA: eelteade) SEE: Väide/ Arvamus / DIE: Ettepanek YA: Info andmine/ IL: Täpsusta-
mine/ Seletamine/
Põhjendamine
(- - argument
RLj: (YA: eelteade) SEJ: Nõustumine/ Mittenõustumine + SEE: Väide/ Arvamus/ DIJ:
Nõustumine/
Mittenõustumine YA: Info andmine
)
}
-- muudatusettepanekute hääletamine
-- kolmas lugemine
)
-- läbirääkimised
{
-- argument
RLi: (YA: eelteade) SEE: Väide/ Arvamus YA: Info andmine/ IL: Täpsustamine/ Seletamine/
Põhjendamine
(- - argument
RLj: (YA: eelteade) SEJ: Nõustumine/ Mittenõustumine + SEE: Väide/ Arvamus YA: Info
andmine/ IL:
Täpsustamine/ Seletamine/ Põhjendamine
)
}
-- eesistuja kuulutab välja lõpphääletuse
-- hääletus

```

Joonis 1. Riigikogu arutelude struktuur. Loogelised sulud { ja } ühendavad osi, mida võidakse korrata, ümarsulud ühendavad osi, mis võidakse välja jätta, / eraldab alternatiivseid dialoogiakte, mille märgendid KYE, YA, IL jt (vt Hennoste ja Rääbis 2004: Lisa 2), + tähistab multifunktsionaalseid dialoogiakte, - - alustab kommentaari. Voorude autorid on märgitud kursiivkirjas: RL, RL_i, RL_j – suvaline Riigikogu liige

Seega: kuna z-st järeldub väite x eituse, siis ei saa kehtida, et y-st järeldub x.

Argumendi $R(y) : C(x)$ **nõrk kummutamine** (ingl *weak rebuttal*) argumentiga $R(z) : -C(x)$ – siin näidatakse, et eeldusest z ei järeldu x:

$$\frac{R(y) : C(x) \quad R(z) : -C(x)}{R(R(z) : -C(x)) : C(-R(y) : C(x))}.$$

Seega: kuna z kehtib ja z-st ei järeldu x, siis y-st ei järeldu x. (Siin on kummutav argument “nõrgem” kui tugeva kummutamise puhul: esimesel juhul “z-st järeldub x eituse”, aga teisel juhul “z-st ei järeldu x”.)

Näiteks argument $R(\text{pingviin}) : C(\text{-lennuvõimeline})$ kummutab (tugevalt) argumenti $R(\text{lind}) : C(\text{lennuvõimeline})$.

Ründamist on mitut erinevat liiki: võidakse rünnata argumenti $R(y) : C(x)$ eeldust y või põhjust $R(y)$ ja seda mitmel erineval viisil.

Argumendi $R(y) : C(x)$ **eelduse y tugev ründamine** (ingl *strong premise attack*) argumentiga $R(z) : C(-y)$ – siin näidatakse, et kuna z-st järeldub y eituse, siis eeldusest y ei järeldu x:

$$\frac{R(y) : C(x) \quad R(z) : C(-y)}{R(R(z) : C(-y)) : C(-R(y) : C(x))}.$$

Argumendi $R(y) : C(x)$ **eelduse y nõrk ründamine** (ingl *weak premise attack*) argumentiga $R(z) : -C(y)$ – siin näidatakse, et kuna z-ist ei järeldu y, siis eeldusest y ei järeldu x. Siin on ründav argument “nõrgem” kui eelmisel juhul (analoogiliselt eespool vaadeldud kummutamisega):

$$\frac{R(y) : C(x) \quad R(z) : -C(y)}{R(R(z) : -C(y)) : C(-R(y) : C(x))}.$$

Argumendi $R(y) : C(x)$ **põhjuse tugev ründamine** (ingl *strong reason attack*) mingi faktiga z – siin näidatakse, et z-st järeldub, et $R(y)$ ei ole x põhjus:

$$R(z) : C(-R(y) : C(x)).$$

Argumendi $R(y) : C(x)$ **põhjuse nõrk ründamine** (ingl *weak reason attack*) mingi faktiga z – siin näidatakse, et z-st ei järeldu, et $R(y)$ oleks x põhjus:

$$R(z) : -C(R(y) : C(x)).$$

Argumendi $R(y) : C(x)$ **põhjuse puhas ründamine** (ingl *pure reason attack*); siin näidatakse, et $R(y)$ ei ole x põhjus:

$$-R(y) : C(x).$$

Nagu kummutamise, nii ka ründamise eesmärk on tõrjuda, “õõnestada” mingit argumenti. Põhierinevus kummutamise ja ründamise vahel seisneb selles, et ründaja pakub ka ründamise põhjuse. Näiteks kummutamaks (tugevalt) argumenti $R(y) : C(x)$, esitatakse teine argument, mis näitab, et kehtib hoopis x eituse. Aga näiteks argument $R(\text{ilmateade lubab vihma}) : C(\text{-ilm on ilus})$ ründab (tugevalt) argumenti $R(\text{ilm on ilus}) : C(\text{matk õnnestub})$ **eeldust ilm on ilus**.

Toetamist on samuti erinevat liiki: toetada saab kas argumenti eeldust, väidet või põhjust.

Argument $R(z) : C(y)$ **toetab** argumendi $R(y) : C(x)$ **eeldust** y (ingl *premise support*), kuna z -st järeldub y :

$$\frac{R(z) : C(y) \quad R(y) : C(x)}{R(R(z) : C(y)) : C(R(y) : C(x))}.$$

Argument $R(z) : C(x)$ **toetab** argumendi $R(y) : C(x)$ **väidet** x (ingl *claim support*), kuna z -st järeldub x :

$$\frac{R(z) : C(x) \quad R(y) : C(x)}{R(R(z) : C(x)) : C(R(y) : C(x))}.$$

Argument $R(z) : C(t)$ **toetab** argumendi $R(y) : C(x)$ **põhjust** $R(y)$ (ingl *reason support*), kui sellest argumendist $R(z) : C(t)$ järeldub argument $R(y) : C(x) : R(R(z) : C(t)) : C(R(y) : C(x))$.

Fakt z **toetab** argumendi $R(y) : C(x)$ **põhjust** $R(y)$ (ingl *reason support*), kui z -st järeldub, et y -st järeldub x :

$$R(z) : C(R(y) : C(x)).$$

Näiteks argumendi $R(\text{Paul on tark}) : C(\text{Paul sooritab eksami})$ **väidet** toetab argument $R(\text{Paul on hästi õppinud}) : C(\text{Paul sooritab eksami})$, seega kehtib, et *Paul sooritab eksami*.

4.2. Argumendid Riigikogu läbirääkimistel

Riigikogu läbirääkimistel menetleva seaduseelnõu kohta sõna võttes ei piirdu esinejad ühe-kahe lausega, vaid poolt- ja vastuargumentid esitatakse pikema sõnavõtu käigus. Seejuures ei tarvitse eeldus ja väide paikneda järjestikustes lausetes ning väide võib üldse jääda otseselt väljendamata (on vaikimisi tuletatav). Enamasti on väljendamata jäänud väiteks *seadus vastu võtta* või *seadust mitte vastu võtta*. Argumendi eeldus hõlmab tavaliselt mitu lauset.

Analüüsitud läbirääkimistel (nelja menetluse stenogrammide põhjal) võtsid sõna kokku 16 Riigikogu liiget (mõned korduvalt). Erandiks oli autoveoseaduse muudatuste menetlemine, kus läbirääkimisi üldse ei toimunud, sest esineda soovijaid ei olnud. Kõige enam esitati argumente sotsiaalhoolekandeseaduse menetlemisel, kus läbirääkimistel esinesid 8 Riigikogu liiget, kes esitasid kokku 9 poolt- ja 10 vastuargumenti.

Vaatluse all olevates stenogrammides märgendas artikli autor lisaks dialoogiaktidele argumentide eeldused ja väited. Märgendamisel võeti eeskujuks juhend (Stab, Gurevich 2013) ja artikkel (Amgoud jt 2015). Järgnevas tuuakse mõned näited argumentide ja nendevaheliste suhete kohta.

Põhiväide on kõikidel juhtudel *seadus vastu võtta*. Järgnevas vastuargumentide näidetes esinevad erinevad väited, neist esimeses (1) põhiväite eitusest. Järgnevas kahes (2 ja 3) tulenevad väited põhiväite eitusest (st rünnatakse põhiväite mingit eeldust). Esimene näide on kummutamise ning järgnevad kaks ründamise kohta. Dialoogiaktid on märgendatud juhendi (Hennoste, Rääbis 2004) kohaselt. Sageli esineb dialoogiakt SEE: Väide (mida ei tuleks segi ajada argumendi samanimelise koostisosaga).

- (1) <eeldus>
Eelnõu kohaselt võimaldatakse omavalitsustel proaktiivselt pakkuda potentsiaalselt abi vajavatele noortele inimestele tuge kas tööelu alustamiseks või haridusellu naasmiseks. YA: Info andmine
Kuid kes oleks osanud arvata, et selle hea eesmärgi saavutamiseks minnakse nii kaugele, et hakatakse isikuandmeid töötlema liiga massiliselt ehk hakatakse tegelema omaalgatusliku nuhkimisega. YA: Retooriline küsimus
</eeldus>
<väide>
Sellist seadust meile tegelikult vaja ei ole. SEJ: Mittenõustumine + SEE: Arvamus
</väide>

Näite (1) argument **kummutab** tugevalt varem põhiväite toetuseks esitatud argumendi.

- (2) <eeldus>
Meie ees olev eelnõu on kõige ilmekam näide õigusnormide loomise kohta seal, kus neid tegelikult vaja ei ole. SEE: Väide
Ei ole ka piisavalt argumenteeritud ega suudetud selgitada, miks on vaja sellisel määral noorte eraellu sekkuda. SEE: Väide
</eeldus>
<väide>
Seega oleme seisukohal, et abi vajavaid noori on vaja aidata, kuid inimene peab ise abi saamiseks pöörduma või keegi hädas olemisest märku andma
SEJ: Mittenõustumine + SEE: Arvamus.
</väide>

Näite (2) argument **ründab** nõrgalt ministri ettekandes esitatud seaduse vastuvõtmist toetava argumendi **põhjust**.

- (3) <eeldus>
/---/ murelikuks teeb see, et kui sellist nõusolekut küsitakse 16-aastaselt ja ta ütleb, et ta ei soovi seda abi, siis kas me näiteks järgmise kümne aasta jooksul ei pöördugi tema poole. SEE: Arvamus
Noorte käitumise hindamine on loomulikult vajalik, me ei vaidlusta seda, sest väga palju noori on aktiivsest elust eemale jäänud. SEJ: Nõustumine + SEE: Väide
Noorte tööpuudus on suurem kui keskmiselt. SEJ: Nõustumine +-SEE: Väide
</eeldus>
<väide>
Aga kas see lahendus, mida praegu välja pakutakse, on kõige mõistlikum?
YA: Retooriline küsimus
Me vaidlustame valitud meetodit ja selle ulatust. SEJ: Mittenõustumine + SEE: Väide </väide>

Näite (3) argument **ründab** nõrgalt ministri ettekandes esitatud seaduse vastuvõtmist toetava argumendi **põhjust**.

Toome ka mõned eelnõu heakskiitmist toetavate argumentide näited (4 ja 5).

(4) <väide>

Sotsiaaldemokraatlik Erakond kindlasti toetab seda eelnõu. SEJ: Nõustumine+ SEE: Väide </väide>

<eeldus>

Selleks, et seda pilootprojekti läbi viia ja et oleks tagatud andmekaitse, on vaja see seaduses sätestada. IL: Põhjendamine

Me teame ju väga täpselt, et meie riigis on kogu aeg iga inimene tähtis. IL: Põhjendamine

/---/

Samas me teame, et paljud noored, kes on oma koolitee pooleli jätnud, kes hooldavad kodus oma vanemaid või kellel on mingi muu põhjus, on jäänud kõrvale meie ühiskonna rutiinist, tavapärasest arengust. IL:

Põhjendamine

</eeldus>

Näites (4) esitatakse väide (mis langeb ühte põhiväitega) sõnavõtu alguses. See argument **toetab põhiväidet**.

(5) <eeldus>

Selle seadusemuudatuseta võib osa noori jääda aktiivsest ühiskonnaelust kõrvale, ehkki teenused ja võimalused nende aitamiseks on olemas. SEE:

Väide

/---/

Olgu veel kord üle kinnitatud, et mingiks nuhkimiseks ei lähe – kõik toimingud saavad olema kooskõlas andmekaitse reeglitega. IL: Ülerõhutamine

</eeldus>

<väide> (seadus vastu võtta)

</väide>

Näites (5) on vaikimisi väiteks põhiväide, mis ei ole selles sõnavõtus otseselt väljendatud. Argument **toetab põhiväidet**, aga samal ajal **ründab** tugevalt varem esitatud argumendi (1) **eeldust**.

5. Arutelu

Artiklis analüüsitakse juhuvalikuga nelja erinevat Riigikogu stenogrammi: esimesed kaks on aastast 1992 ja ülejäänud kaks aastast 2018. Kui võrrelda analüüsitud menetluste struktuuri, siis võib tõdeda, et parlament on aastate jooksul tõhustanud oma tööd. Kui 1992. a-l kiideti seaduseelnõu heaks pärast kahte lugemist, siis 2018. a-l oli selleks vaja kolme lugemist. Samuti on suurenenud esitatud ja vastatud küsimuste arv: 1992. a-l ühest kuni viieni pärast iga aruannet, aga 2018. a-l neljast kuni viieteistkümmeni. Kui võrrelda läbirääkimiste struktuuri ja sisu, siis võib tõdeda, et üldine struktuur on kõigil juhtudel ühesugune, aga läbirääkimistel sõnavõtjate arv on suurem 2018. a-l (vastavalt kolm 1992. a-l ja kaheksa 2018. a-l). Siiski tuleb mõnda, et autoveoseaduse menetlemisel 2018. a-l läbirääkimisi ei toimunud, sest sõna võtta soovijaid ei olnud. Tõsi, suuri üldistusi analüüsitud materjali alusel veel teha ei saa.

Artiklis tehakse esimene katse märgendada stenogrammides läbirääkimistel esitatud argumente. Iga argument koosneb kahest komponendist: eeldusest ja väitest. Analüüsitud stenogrammides koosnevad argumentide eeldused enam kui ühest lausest, mis siin märgendatakse kui terviklik eeldus. Iga lause võiks muidugi märgendada ka eraldi eeldusena ja lisada sellele vaikumisi väite, mis on esitatud eelduste järjendi järel (pooltargumendi korral langeb ühte põhiväitega).

Varem on analüüsitud Eesti dialoogikorpuses olevate läbirääkimiste, sh silmast-silma argivestluste struktuuri (Koit 2017). Osalejad on *A* ja *B* ning *A* teeb *B*-le ettepaneku teha teatud tegevus. Osalejad esitavad poolt- ja vastuargumente ning lõpuks teeb *B* otsuse, kas aktsepteerida ettepanekut või mitte. Nagu arvata võibki, on parlamendiläbirääkimistes olukord keerulisem. See on mitme osalejaga sündmus, sest iga parlamendiliige võib võtta sõna ettepaneku kohta (ettepanek seadus vastu võtta on tehtud eelnevalt ärakuulatud aruandes). Aruannetes esitatakse ka argumente ettepaneku toetuseks (kuid neid pole siinse artikli tarbeks eraldi märgendatud). Läbirääkimistes esitatavad poolt- ja vastuargumendid ei ole üksikud dialoogiaktid, vaid nende järjendid, kus infot korratakse, täpsustatakse ja seletatakse. Kõigil siin vaadeldud juhtudel osutuvad pooltargumendid ülekaalukamaks (mitte alati küll arvuliselt) ning vaadeldavad seaduseelnõud kiidetakse heaks.

Analüüsitud materjal on kahtlemata veel liiga napp üldiste järelduste tegemiseks. Parlamendiläbirääkimistes esitatavate argumentide sisemine struktuur vajab täiendavat uurimist. Dialoogiaktide ja argumentide automaatne tuvastamine eestikeelses parlamendidiskursuses jääb aga tulevaseks tööks.

6. Kokkuvõte

Artiklis analüüsitakse Riigikogu istungite stenogramme. See on ettevalmistav uurimus, kus vaadeldakse nelja juhuslikult valitud teemat: kahte 1992. aastast, kui Riigikogu alustas oma tööd pärast Eesti taasiseseisvumist, ja ülejäänud kahte 2018. aastast (vastavalt loomakaitse seadus, hasartmänguseadus, sotsiaalhoolekandeseadus ja autoveoseadus).

Analüüsi tulemusel leitakse menetluste üldine struktuur ja esitatakse see dialoogiaktide järjendina. Selgub, et struktuur on kõigil juhtudel küll sarnane, aga 1992. a diskussioonid on üldiselt lühemad ja napisõnalisemad. See ei ole üllatav, sest 1990-ndatel tuli vastu võtta suur hulk uusi seadusi, kusjuures Riigikogul olid suhteliselt vähesed kogemused seadusloome alal. Analüüsitakse ka parlamendiläbirääkimistel esitatud argumente menetletava seaduseelnõu poolt ja vastu, nende eeldusi ja väiteid ning nendevahelisi seoseid.

Edasine töö keskendub märgendatud korpuse mahu suurendamisele ja argumentide märgendussüsteemi täpsustamisele. Kaugemaks eesmärgiks on parlamendiarutelude struktuuri automaatne analüüs ja poliitiliste argumentide tuvastamine eestikeelses tekstis.

Viidatud kirjandus

- Abercrombie, Gavin; Batista-Navarro, Riza 2018. A sentiment-labelled Corpus of Hansard Parliamentary Debate Speeches. – Darja Fišer, Maria Eskevich, Franciska de Jong (Eds.), Proceedings of the LREC 2018 Workshop ParlaCLARIN: Creating and Using Parliamentary Corpora, 43–47.
- Aggelen, Astrid van; Hollink, Laura; Kemman, Max; Kleppe, Martijn; Beunders, Henri 2017. The debates of the European Parliament as linked open data. – Semantic Web – Interoperability, Usability, Applicability, 8 (2), 271–281. <https://doi.org/10.3233/SW-160227>
- Aller, Sven; Gerassimenko, Olga; Hennoste, Tiit; Kasterpalu, Riina; Koit, Mare; Mihkels, Krista; Laanesoo, Kirsi; Rääbis, Andriela 2014. Dialoogide pragmaatilise analüüsi tarkvara [‘Software for pragmatic analysis of dialogues’]. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 10, 23–36. <https://doi.org/10.5128/ERYa10.02>
- Amgoud, Leila; Besnard, Philippe; Hunter, Anthony 2015. Logical representation and analysis for RC-arguments. – IEEE 27th International Conference on Tools with Artificial Intelligence (ICTAI), 104–110. <https://doi.org/10.1109/ICTAI.2015.28>
- Atkinson, Katie; Baroni, Pietro; Giacomini, Massimiliano; Hunter, Anthony; Prakken, Henry; Reed, Chris; Simari, Guillermo; Thimm, Matthias; Villata, Serena 2017. Towards artificial argumentation. – AI Magazine, 38 (3), 25–36. <https://doi.org/10.1609/aimag.v38i3.2704>
- Bara, Judith; Weale, Albert; Biquelet-Lock, Aude 2007. Analysing parliamentary debate with computer assistance. – Swiss Political Science Review, 13 (4), 577–605. <https://doi.org/10.1002/j.1662-6370.2007.tb00090.x>
- Besnard, Philippe; Hunter, Anthony 2008. Elements of Argumentation. Cambridge, MA: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262026437.001.0001>
- Bunt, Harry; Petukhova, Volha; Traum, David; Alexandersson, Jan 2017. Dialogue act annotation with the ISO 24617-2 Standard. – D. Dahl (Ed.), Multimodal Interaction with W3C Standards: Toward Natural User Interfaces to Everything. Springer, Cham, 109–135. https://doi.org/10.1007/978-3-319-42816-1_6
- Chesñevar, Carlos; Maguitman, Ana; Loui, Ronald 2000. Logical models of argument. – ACM Computing Surveys, 32 (4), 337–383. <https://doi.org/10.1145/371578.371581>
- Dispute 2017. Dispute Resolution Reference Guide. Government of Canada. <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/dprs-sprd/res/drrg-mrrc/03.html> (18.7.2020).
- Hennoste, Tiit; Rääbis, Andriela 2004. Dialoogiaktid eesti infodialoogides: tüpologia ja analüüs [‘Dialogue Acts in Estonian Information Dialogues: Typology and Analysis’]. Tartu: TÜ Kirjastus. <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/18995>
- Koit, Mare; Õim, Haldur; Roosmaa, Tiit 2019. How do the members of a parliament negotiate? Analysing verbatim records. – Jan Dietz, David Aveiro, Joaquim Filipe (Eds), Proceedings of the 11th International Joint Conference on Knowledge Discovery, Knowledge Engineering and Knowledge Management (IC3K 2019), 2 (KEOD). Vienna: SCITEPRESS – Science and Technology Publications, Lda, 329–335. <https://doi.org/10.5220/0008345303290335>
- Koit, Mare 2017. Dialoogsüsteem ja läbirääkimiste struktuur [‘Dialogue systems and the structure of negotiation’]. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 13, 37–51. <https://doi.org/10.5128/ERYa13.03>
- Koondkorpus: Riigikogu. <https://www.keeletehnoloogia.ee/et/ekkt/ekkt-projektid/eesti-keele-koondkorpus> (5.1.2020).
- ParlaCLARIN 2018. <https://www.clarin.eu/ParlaCLARIN> (5.1.2020).
- Negotiation = What is Negotiation? <https://www.skillsyouneed.com/ips/negotiation.html> (5.1.2020).
- Petukhova, Volha; Malchanau, Andrei; Bunt, Harry 2015. Modelling argumentative behaviour in parliamentary debates: data collection, analysis and test case. – M. Baldoni et al.

- (Eds), Principles and Practice of Multi-Agent Systems. CMNA 2015, IWEC 2015, IWEC 2014. Lecture Notes in Computer Science, 9935. Springer, Cham, 26–46. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46218-9_3
- Riigikogu. <https://www.riigikogu.ee/> (5.1.2020).
- Sidnell, Jack; Stivers, Tanya (Eds.) 2012. Handbook of Conversation Analysis, Boston: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118325001>
- Stab, Christian; Gurevych, Iryna 2013. Guidelines for Annotating Argument Components and Relations in Persuasive Essays. Darmstadt: Technische Universität Darmstadt.
- Stab, Christian; Gurevych, Iryna 2014. Annotating argument components and relations in persuasive essays. – Proceedings of COLING 2014, the 25th International Conference on Computational Linguistics: Technical Papers. Dublin: Dublin City University and Association for Computational Linguistics, 1501–1510.
- Thimm, Matthias 2014. Strategic argumentation in multi-agent systems. – Künstliche Intelligenz, 28 (3), 159–168. <https://doi.org/10.1007/s13218-014-0307-2>
- Traum, David; Larsson, Staffan 2003. The information state approach to dialogue management. – J. van Kuppevelt, R. Smith (Eds), Current and New Directions in Discourse and Dialogue. TLTB, 22. Kluwer, 325–353. https://doi.org/10.1007/978-94-010-0019-2_15
- Trautmann, Dietrich; Daxenberger, Johannes; Stab, Christian; Schütze, Hinrich; Gurevych, Iryna 2019. Robust argument unit recognition and classification. – Computer Science > Computation and Language. <https://arxiv.org/abs/1904.09688> (5.1.2020).
- Venkata, Sakala; Rohit, Krishna; Singh, Navjyoti 2018. Analysis of speeches in Indian parliamentary debates. – Computer Science > Computation and Language. <https://arxiv.org/abs/1808.06834> (5.1.2020).
- Vilares, David; He, Yulan 2017. Detecting perspectives in political debates. – Proceedings of the 2017 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing. Copenhagen: Association for Computational Linguistics, 1573–1582. <https://doi.org/10.18653/v1/D17-1165>
- Working 2017. CLARIN-PLUS Workshop “Working with Parliamentary Records”. <https://www.clarin.eu/event/2017/clarin-plus-workshop-working-parliamentary-records> (5.1.2020).

DIALOGUE ACTS AND ARGUMENTS IN RECORDS OF THE ESTONIAN PARLIAMENT: A PRELIMINARY STUDY

Mare Koit

University of Tartu

In this paper a preliminary study on verbatim records of sittings held in the Estonian Parliament is carried out. The structure of the discussions is represented by using the dialogue acts of a custom-made typology. The premises and claims of arguments used in negotiations and their relations are annotated. The further aim is to create means for automatic recognition of the structure as well as analysis of contents of parliamentary negotiations and political arguments.

Keywords: negotiation, parliament, verbatim record, dialogue act, argument, knowledge representation, Estonian

Mare Koit (Tartu Ülikool) on füüsika-matemaatikakandidaat. On uurinud dialoogi modelleerimist arvutil.
Narva mnt 18, 51009 Tartu, Estonia
mare.koit@ut.ee